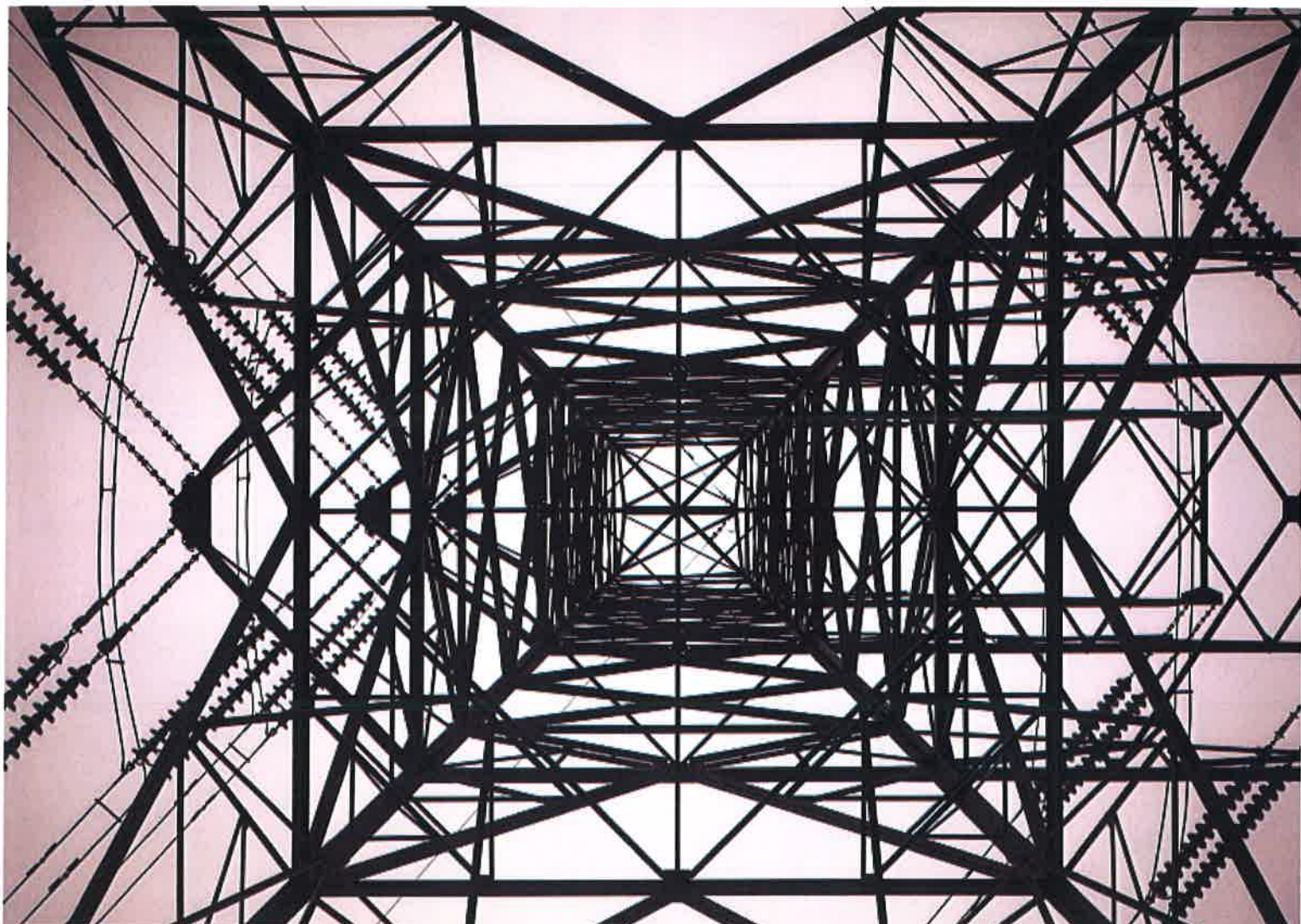

TKI ENERGIE

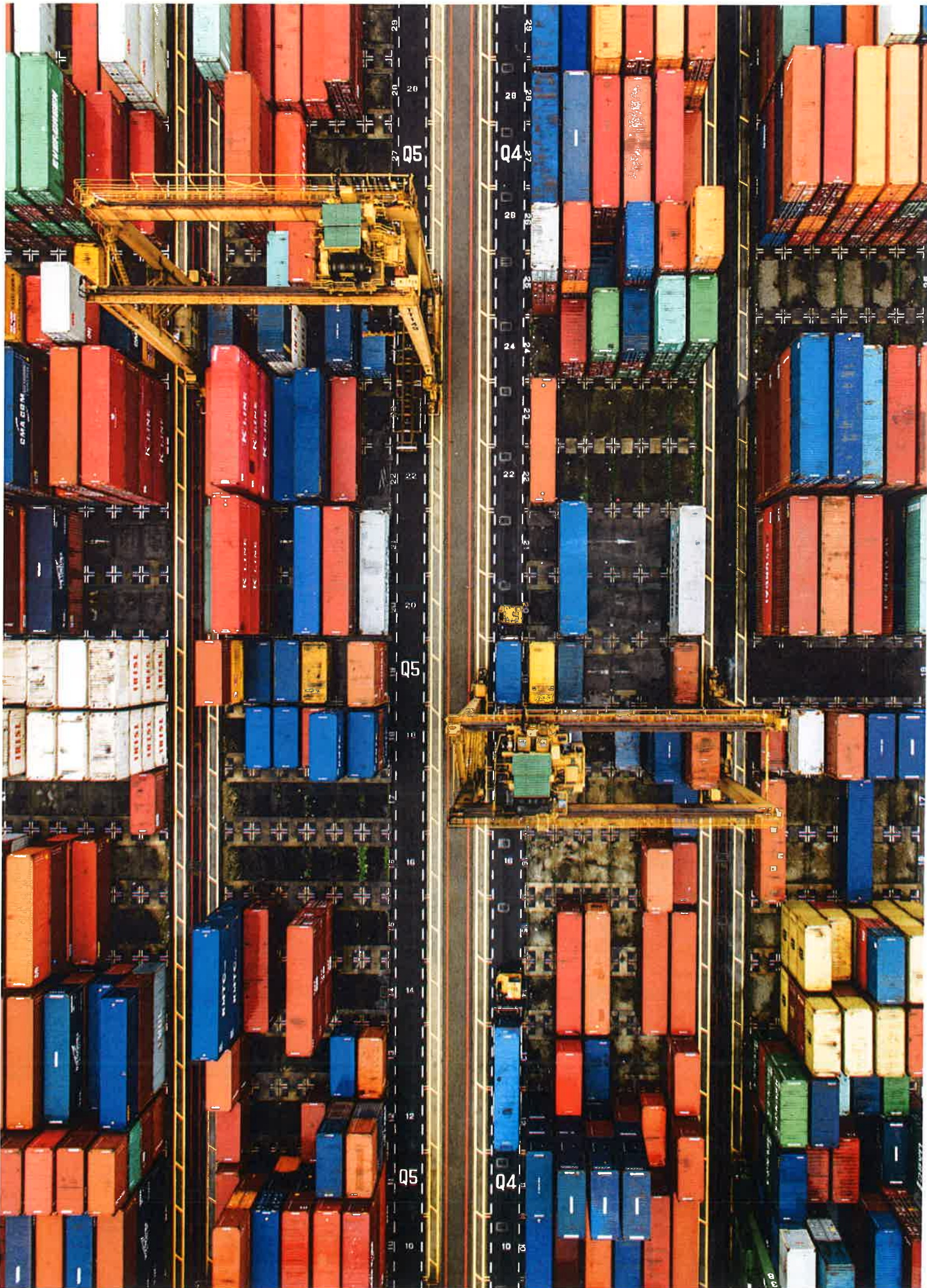
Topsector Energie

Jaarverslag 2018 Stichting TKI-Energie

15 april 2019

Inhoudsopgave

1	Verslag van het bestuur	4
1.1	Inleiding	4
1.2	Organisatie	4
1.3	Inhoudelijke voortgang in 2018	6
1.4	PPS-toeslag	14
1.5	Risico's	14
2	Jaarrekening	16
2.1	Balans per 31 december 2018 (na resultaatbestemming)	16
2.2	Staat van baten en lasten over 2018	17
2.3	Algemene toelichting	18
2.4	Toelichting op de balans	21
2.5	Niet uit de balans blijvende verplichtingen	26
2.6	Toelichting op de staat van baten en lasten	27
3	Overige gegevens	32

1 Verslag van het bestuur

1.1 Inleiding

Sinds 2016 werken de (sub) TKI's van de Topsector Energie samen onder de noemer TKI-Energie. Daartoe is de Stichting TKI-Energie in het leven geroepen die als formeel aanspreekpunt voor het Topteam Energie en verschillende departementen (zoals EZK, BZK en I&W) fungeert. Het TKI-Energie is officieel in de rijksbegroting genoemd. Het TKI-Energie bestaat uit de TKI's Urban Energy, Energie & Industrie, Wind op Zee en Nieuw Gas. Het TKI BBE is formeel geen onderdeel van de stichting TKI-Energie, omdat BBE onder meerdere topsectoren (Energie, Agro en Chemie) valt. Er bestaat echter wel een nauwe samenwerking tussen TKI BBE en TKI-Energie. Overigens betekent de samenwerking binnen het TKI-Energie dat de oorspronkelijke TKI's formeel 'sub-TKI's' zijn geworden. Naar de eigen ecosystemen toe blijven de sub-TKI's onder hun oorspronkelijke namen opereren om te voorkomen dat dit onduidelijkheid schept voor de ecosystemen en de huidige herkenbaarheid ondermijnt.

De stichting TKI-Energie kent de volgende doelstellingen:

- Het organiseren van het tot stand komen en onderhouden van een gedeelde strategische visie van de Topsector Energie (TKI's en het Topteam Energie) op de energietransitie en het vergroten van het verdienvermogen van de betrokken bedrijven. Deze strategische visie dient als leidraad voor de programmering van de TKI's binnen de Topsector Energie en kan worden ingebracht in het overheidsbeleid;
- Het administratief beheer (ontvangen, beheren, uitzetten) van de geldstromen van de ministeries voor de Topsector Energie voor zover bestemd voor een TKI (voor financiering eigen activiteiten of voor inzet voor derden); het bieden van ondersteunende diensten aan de TKI's en aan de Topsector Energie in het algemeen;
- Het verrichten van alle verdere werkzaamheden, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn. Hieronder valt bijvoorbeeld communicatie- en disseminatieactiviteiten, ondersteuning van het MKB, internationale activiteiten etc.

1.2 Organisatie

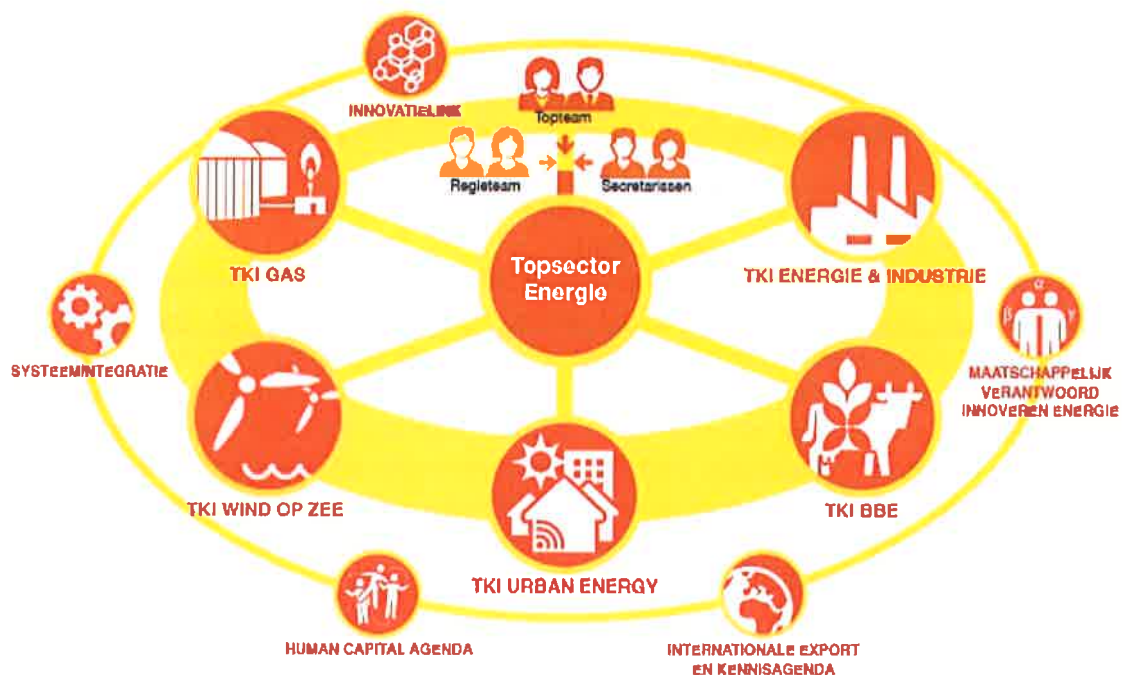
Het bestuur van de stichting wordt gevormd door vertegenwoordigers van TKI's die door de Topsector Energie zijn aangewezen om aan te sluiten bij de TKI-Energie. De besturen van de aangesloten TKI's hebben elk een bestuurslid voorgedragen. Deze bestuursleden zijn aangesteld voor onbepaalde tijd. In 2018 kende het TKI-Energie de volgende bestuurssamenstelling:

- Jörg Gigler (TKI Nieuw Gas), voorzitter
- Bob Meijer (TKI Wind op Zee), secretaris
- Michiel Kirch (TKI Urban Energy), penningmeester (vanaf 5 maart 2018)
- Teun Bokhoven (TKI Urban Energy), penningmeester (tot 5 maart 2018)
- Peter Alderliesten (TKI Energie & Industrie)

De Raad van Toezicht wordt gevormd door de leden van het Topteam Energie, waarbij de vertegenwoordiger van het ministerie van EZK als toehoorder deelneemt. Het bestuur vergadert een à twee keer per jaar met de Raad van Toezicht.

Het bestuur vergadert maandelijks. Aan dit bestuursoverleg nemen naast de bestuursleden ook het financieel team deel, bestaande uit een controller (Ann Noë) en een administrateur (Gaston Lafort), evenals een vertegenwoordiger van het Topteam Energie/ministerie van Economische Zaken en Klimaat (Ed Buddenbaum) en het TKI BBE (Kees de Gooijer).

De bestuursvergadering bestaat uit twee delen; het begint met een bestuursdeel (enkel bedoeld voor de hiervoor genoemde personen) waarin bestuurszaken van organisatorische, financiële en administratieve aard worden besproken, gevolgd door een uitgebreide vergadering waarbij de programmamanagers die met HCA, Digitalisering, Systeemintegratie en MVI-Energie zijn belast worden uitgenodigd, evenals andere personen die vanuit de inhoud een bijdrage kunnen/willen leveren (RVO, ministeries, gasten). Het tweede deel wordt naar behoefte ingevuld. Regelmatig vinden er themabijeenkomsten plaats, zoals over communicatie, private financiering of nieuwe subsidieprogramma's.

Naast de inhoudelijke programma's van Wind op Zee, Urban Energy, Energie & Industrie en Nieuw Gas worden vanuit TKI-Energie ondersteunende activiteiten verricht voor TKI-doorsnijdende programmalijnen. Voor de uitvoering van deze werkzaamheden worden programmamanagers ingehuurd. In 2018 waren deze programmalijnen de volgende:

- Systeemintegratie: Mart van Bracht
- Maatschappelijk Verantwoord Innoveren: Martine Verweij
- Digitalisering; John Post en Tijs Wilbrink
- Human Capital Agenda: Marsha Wagner

Daarnaast zijn verschillende ondersteuners van RVO bij deze doorsnijdende activiteiten betrokken.

1.3 Inhoudelijke voortgang in 2018

1.3.1 Activiteiten van het TKI-Energie

Een belangrijke en energie- en tijdsintensieve activiteit in 2018 was het opstellen van de zogenaamde IKIA, de Integrale Kennis en Innovatie Agenda, die ten behoeve van de totstandkoming van het klimaatakkoord is opgesteld. De IKIA beschrijft per sectortafel aan de hand van diverse thema's die kunnen bijdragen aan het behalen van de klimaatdoelen welke innovatiebehoefte er is. Deze bijdragen aan de IKIA zijn in nauwe samenwerking met kennisinstellingen, bedrijven en overheden tot stand gebracht. Deze exercitie heeft geresulteerd in een IKIA die na een consultatieronde door de SER / Klimaatakkoord is gepubliceerd ("Innoveren met een missie")¹.

De ontwikkeling en coördinatie van de inhoudelijke programma's vindt plaats binnen de sub-TKI's. Ook de activiteiten op het gebied van internationalisatie, Human Capital en de ondersteuning van het MKB (InnovatieLink) vinden plaats binnen de sub-TKI's. Voor een beschrijving van deze activiteiten verwijzen we naar de jaarverslagen van deze organisaties. Daarin zijn ook die thema's beschreven waaraan gezamenlijk wordt gewerkt.

Een generiek overzicht van de belangrijkste overige activiteiten in 2018 is als volgt:

- Uitwerking van de IKIA (hiervoor beschreven).
- Samenwerking met overkoepelende thema's. Het TKI-Energie is het administratieve aanspreekpunt voor deze overkoepelende thema's, te weten Human Capital Agenda, Systeemintegratie, Digitalisering en MVI-Energie. Inhoudelijk gezien zijn verschillende bijeenkomsten gehouden om geïnformeerd te worden over de voortgang en input te geven op het voorgestelde programma en de (tussentijdse) resultaten. Dit is ook voor het thema internationaal gedaan. Vanuit deze thema's zijn bijeenkomsten en workshops georganiseerd en studies uitgevoerd waaraan door de sub-TKI's individueel of door het TKI Energie als collectief is deelgenomen. Overigens ligt de primaire verantwoordelijkheid voor sommige van deze thema's bij het Topteam. Er wordt gepoogd om deze thema's zo veel mogelijk integraal als TKI-Energie op te pakken.
- Gesprekspartner voor diverse organisaties die het TKI-Energie benaderen met vragen en aanbod voor ondersteuning, zoals NWO en financiers.
- Fungeren als klankbord voor het ministerie van Economische Zaken en Klimaat over diverse thema's. In overleg met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is aan verschillende thema's gewerkt, zoals Mission Innovation en de Clean Energy Ministerial.

¹ Zie: <https://www.klimaatakkoord.nl/themas/kennis--en-innovatieagenda/documenten/publicaties/2019/03/11/innoveren-met-een-missie>

- Uitvoering van administratieve taken. Dit betreft vooral het aanvragen en beheren van de bureaustandplaatssubsidie, PPS-toeslag en de MIT-subsidies voor Innovatiemakelaars en Netwerkactiviteiten, die ten dienste staat van de niet-economische activiteiten.
- Beheer van financiële zaken van het TKI-Energie, zoals discussie inzake BTW met de Belastingdienst en dekking van de programma- en additionele activiteiten.

1.3.2 Voortgang binnen de TKI's

Voor een uitgebreide beschrijving van de voortgang van de programma's verwijzen we naar de terugblik rapportage en de diverse jaarverslagen. Hieronder een korte omschrijving van de programma's van de sub-TKI's en de doorsnijdende thema's binnen de Topsector Energie.

TKI Energie en Industrie

De Nederlandse procesindustrie is belangrijk in onze economie. Deze industrie vertegenwoordigt zo'n 7% van ons bruto binnenlands product (exclusief de indirecte toegevoegde waarde) en is een grote gebruiker van energie- en grondstoffen. De procesindustrie is daardoor verantwoordelijk voor zo'n 20% van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland. Deze uitstoot moet verregaand worden teruggebracht om de nationale doelstellingen voor 2030 van 49% CO₂ emissiereductie te halen.

Voor de transitie naar een duurzame procesindustrie en versterking van de economische bijdrage zijn innovaties onontbeerlijk. TKI Energie en Industrie faciliteert en ontwikkelt deze in nauwe samenwerking met ISPT, de bedrijven en kennisinstellingen. Hiermee versterkt zij op een duurzame manier de economische concurrentiekracht en geeft invulling aan de maatschappelijke opgave 'energie en klimaat'.

Het TKI E&I kijkt terug op een jaar waarin de procesindustrie een groeispurt in innovatie doormaakte. Een honderdtal TKI-projecten laten zien dat de Nederlandse procesindustrie langzamerhand een bakermat wordt voor innovatie en toepassing daarvan. Samen met kennisinstellingen en bedrijven is een ijzersterk 'ecosysteem' opgebouwd. Op specifieke onderdelen heeft Nederland ook een voorsprong. Dat trekt, aantoonbaar, internationale bedrijven en investeringen in innovaties. De resultaten van de innovatieprogramma's leveren Nederland een uitstekende positionering op als proeftuin en dus voor investeringen in nieuwe fabrieken of renovaties.

Dit komt onder meer tot uitdrukking in de grote rol die innovatie speelt in het industrieel deel van het Klimaat Akkoord waaraan de TKI zijn bijdrage heeft geleverd. Er zijn voor verschillende groepen van innovaties 'Marsroutes' ontwikkeld. Samen met de industrie, andere TKI's en topsectoren stelde TKI E&I ook de Integrale Kennis en Innovatieagenda op en wordt gewerkt aan de ontwikkeling van meerjarige missie-gedreven innovatieprogramma's.

Momenteel bestaat het innovatieprogramma Energie en Industrie uit drie programmaliijnen:

- 1 CO₂-neutraal industrieel warmtesysteem
- 2 Elektrificatie van processen
- 3 Circulaire grondstoffen, processen en producten

TKI Nieuw Gas

TKI Nieuw Gas organiseert en faciliteert een sector- en ketenbrede, systematische aanpak voor innovaties gericht op de energietransitie die op de sterke (kennis)positie bouwen die Nederland van oudsher heeft op het terrein van gas. Het huidige programmaportfolio weerspiegelt die aanpak en richt zich op innovaties die helpen om in de snel veranderende (energie)omgeving een rol van betekenis te kunnen blijven spelen en om optimaal te kunnen bijdragen aan realisatie van de voor het klimaatakkoord benodigde innovaties. Daarbij richt het TKI Nieuw Gas zich op de 'moleculen' en vervangers daarvoor in het energie- en grondstoffsysteem. De ambitie van het TKI Nieuw Gas is tweeledig:

- **Klimaat: de ontwikkeling van duurzame vervangers van aardgas die bijdragen aan vergaande reductie van CO2**

Het gassysteem leent zich uitstekend om de transitie naar een duurzame, klimaatneutrale energiehuishouding te maken op een betrouwbare en betaalbare manier. De nadruk ligt daarbij logischerwijs op de 'moleculen' en vervangers daarvan. Dit gebeurt via de volgende thema's: (1) productie en toepassing van groen gas, (2) productie en toepassing van waterstof, (3) gebruik van de ondergrond voor het leveren van duurzame warmte en energieopslag (geo-energie), (4) afvang, hergebruik en opslag van CO₂, en (5) toepassing van duurzaam gas in de mobiliteit (bio-LNG). Daarnaast zorgt systeemintegratie voor de flexibiliteit om duurzame energie optimaal en betrouwbaar in te passen om een zo groot mogelijk aandeel duurzaam te realiseren en maximaal bij te dragen aan de Nederlandse DE- en Klimaatdoelstellingen, bijvoorbeeld via de integratie van wind en gas op de Noordzee.

- **Economie: de economische kracht van Nederland versterken**

Het gassysteem is van oudsher van grote economische waarde voor Nederland. De uitdaging is om deze waarde ten dienste te stellen van de energietransitie zodat de transitie betrouwbaar en betaalbaar kan worden gemaakt. De programmalijnen Groen Gas (Vergisting, Vergassing), Waterstof, Geo-energie (incl. Systeemintegratie op de Noordzee), CCUS en (bio) LNG ontwikkelen mogelijkheden voor nieuwe economische activiteiten, zowel vanuit technisch/infrastructureel oogpunt als de kennispositie van Nederland op dit terrein.

In 2018 had het TKI Nieuw Gas vijf programmalijnen om deze ambities te realiseren. Met dit portfolio richt TKI Nieuw Gas zich op de ontwikkeling van verschillende, uit oogpunt van klimaat en economie relevante thema's waarmee de economische positie op dit terrein van Nederland wordt behouden en waarmee de transitie naar een duurzamer, klimaatneutraler energiesysteem wordt bereikt.

TKI Urban Energy

TKI Urban Energy ontwikkelt energie-innovaties voor een snelle transitie naar een duurzaam, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem in de gebouwde omgeving en de infrastructuur. Hiermee versterkt zij de economische concurrentiekracht van betrokken bedrijven en kennisinstellingen en geeft ze invulling aan de maatschappelijke opgave 'energie en klimaat'.

Ruim 350 innovatieprojecten zijn sinds de start van de Topsector Energie de laatste vier jaar samen met Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen opgezet. Van de 65 afgeronde projecten heeft een aantal innovaties hun weg naar de markt gevonden of zijn daarnaar op weg. De TKI verbindt en ondersteunt Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen bij de ontwikkeling en toepassing van deze innovaties. In 2018 is als gevolg van de noodzakelijke versnelling van de energietransitie de basis gelegd voor meerjarige missiegedreven innovatieprogramma's die focus aanbrengen in de allocatie van middelen.

TKI Wind op Zee

Offshore windenergie is een essentieel onderdeel van de succesvolle energietransitie in Nederland. Het TKI Wind op Zee faciliteert daartoe onderzoek, ontwikkeling, demonstratie, valorisatie, kennisoverdracht, (internationale) samenwerking, opleidingen en marktontwikkeling en versterkt zo de kostenreductie en economische impact van wind op zee.

Het TKI Wind op Zee werkt mee aan de maatschappelijke uitdaging Energie & CO2. De projecties van PBL als onderdeel van de Energie Agenda van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) laten zien dat voor die transitie in 2030 tussen de 11,5 GW en 18,6 GW aan offshore windenergie noodzakelijk zal zijn en in 2050 tussen de 35 en 75 GW. Het TKI Wind op Zee rekent met ± 60 GW in 2050.

Het is evident dat deze schaalessprong met de huidige stand van de techniek niet zonder meer mogelijk is. De opschaling loopt tegen knelpunten aan zoals te hoge kosten, het hoge uitroltempo, integratie van zeer grote hoeveelheden elektriciteit in het energiesysteem, kwesties over offshore ruimtegebruik en veiligheid (zoals scheepvaart) en negatieve ecologische effecten. De innovatieopgave voor het TKI Wind op Zee programma ligt in het oplossen van die knelpunten en vormt daarmee een noodzakelijk voorwaarde voor een succesvolle implementatie van grootschalige offshore windenergie. Met de invulling van die voorwaarden levert offshore windenergie niet alleen de benodigde duurzame energie, maar ook een belangrijke bijdrage aan omzet en werkgelegenheid voor de Nederlandse industrie.

De onderzoeksonderwerpen van het TKI Wind op Zee zijn ondergebracht in drie programmalijnen die de geïdentificeerde knelpunten adresseren:

- 1 Kostenreductie en optimalisatie
- 2 Integratie in het energiesysteem
- 3 Wind op Zee en de omgeving

Systemintegratie

De energietransitie zal leiden tot een stapsgewijze en geleidelijke vervanging van ons huidige fossiele energiesysteem door een duurzame variant. Het huidige systeem is zeer stabiel en dat moet zo blijven gedurende en na de transitie. Dat gaat echter niet vanzelf. De transitie verloopt alleen succesvol wanneer het technische systeem betrouwbaar en veilig blijft, terwijl de economische consequenties en de

maatschappelijke impact als acceptabel worden gezien. Het Programma Systeemintegratie richt zich, als doorsnijdend thema van de Topsector Energie, op de systeemveranderingen die essentieel zijn om de transitie naar een robuust, geïntegreerd en flexibel energiesysteem mogelijk te maken. Het Programma onderzoekt hierbij welke technologische innovaties in het energiesysteem nodig zijn en welke niet –technische aspecten hier een belangrijke rol bij spelen.

De focus van het Programma Systeemintegratie is gericht op de volgende vraagstellingen:

- 4 Hoe ontwerpen en beheren we het integrale energiesysteem en zorgen we er voor dat deze robuust, adaptief, betrouwbaar, veilig en betaalbaar is?
- 5 Hoe realiseren we een integrale warmtevoorziening die betrouwbaar, beschikbaar en betaalbaar is?
- 6 Hoe verbinden we de energiesector met chemische industrie wat betreft de productie van “groene moleculen” voor energieopslag en voor duurzame grondstoffen
- 7 Is het mogelijk grootschalige energie op te slaan middels mechanische of gravimetrische opslagmethodes zoals “Compressed Air Energy Storage”(CAES), meer in het bijzonder Compressed Nitrogen Energy Storage (CNES) en Ondergrondse Pomp Accumulatie Centrales (OPAC).

In het voorjaar van 2018 zijn voor de onder 1) tot en met 3) genoemde programmalijnen, met een groot aantal stakeholders, middels een systematische aanpak roadmaps en Kennis en Innovatie Agenda 's (KIA) ontwikkeld.

De eerste twee roadmaps vertoonden grote gelijkenis en zijn daarom samengevoegd tot één programmalijn en Missie-gedreven Meerjarig Innovatie Programma (MMIP) “Naar een Robuust Geïntegreerd Energiesysteem” (NRGE). Dit programma adresseert de volgende aspecten:

- Het op een efficiënte en effectieve wijze gezamenlijk besluiten nemen over inrichting en beheer van integrale energiesystemen, waarbij maximaal de synergie wordt benut tussen de verduurzaming van de industrie, gebouwde omgeving, mobiliteit, energie en landbouwsector.
- Het ontwerpen en inrichten van adequaat werkende marktmechanismen, financieringsprincipes, business modellen en investeringsvoorzieningen.
- Het opzetten van een governance model voor het complexe geïntegreerde energiesysteem, inclusief bijbehorende regelgeving en incentives.
- Het op een efficiënte en effectieve wijze ontwerpen en managen van infrastructuur van geïntegreerde energiesystemen (zoals keuze energiedrager, lay-out, flexibiliteit, hybridisering enz.).

Voor CNES en OPAC-systemen zijn in 2018 haalbaarheidsstudies uitgevoerd

Digitalisering

Digitalisering is een fundamenteel element gebleken om de missies van TKI's in 2018 te realiseren. Sinds dit onderwerp expliciet gemaakt is door het in februari 2018 te formeel een doorsnijdend thema te maken hebben we op veel terreinen met de TKI's in de TSE, met de doorsnijdende thema's maar ook daarbuiten via cross-overs uitstekende samenwerkingen gesmeed en de daaruit voortgekomen resultaten gedeeld.

De activiteiten zijn breed verspreid. Het doorsnijdende thema digitalisering (DTD) richt zich op het ondersteunen van de TKI's in het programmeren van digitalisering-onderwerpen zodat gebruik wordt gemaakt van doorsnijdende kennis en expertise. In 2018 heeft een omslag plaatsgevonden binnen de TKI's, waarin digitalisering-onderwerpen als specifieke invulling terugkomen in de afzonderlijke MMIP's. Veelal zijn IT-bedrijven nog slechts oppervlakkig betrokken bij ontwikkelingen in de energiemarkt, en beginnen de "nieuwe energie"-bedrijven nog maar net om digitale mogelijkheden als IoT, AI en cybersecurity toe te passen.

De belangrijkste activiteiten in 2018 waren:

- Concrete mogelijkheden van digitalisering zijn ingebracht in de advisory board van de klimaattafel industrie, waaronder aansturing van aandrijfsystemen met artificiële intelligentie en het zichtbaar maken van CO2 uitstoot in industriële toeleveringsketens.
- Organisatie (met TKI Urban Energy) en hosting van een middag over cybersecurity in het MKB. Mooi programma van sprekers met o.a. Kaspersky. Goed beoordeeld.
- Samen met HCA aantal programma's geïnitieerd en in geparticipeerd. Meest recente het arbeidsmarktonderzoek ICT door Berenschot en BCG.
- Samen met VNO/MKB-NL en NL ICT vormgegeven aan de energie-pilaar in de digitaliseringstrategie van Mona Keijzer. Energie is nu 1 van de 5 pilaren.
- Nauwe samenwerking met Dutch Digital Delta (team ICT, oa Inald Lagendijk, Henk Vink en Rene Penning de Vries) op onderwerpen als artificiële intelligentie en cybersecurity. Op gebied van Cyber security, data en standaardisatie ook regelmatig overleg met ECP.
- Verkenning gestart middels formele opdracht van de huidige staat van cyberveiligheid van onze windparken op zee, met de daarbij behorende inzichten op mogelijke cascade-effecten en mitigerende maatregelen.

Maatschappelijk Verantwoord Innoveren

Hoe urgenter, ruimtelijker en sociaal-impactvoller de energietransitie - hoe groter het belang om al in het ontwerpproces van energie-innovaties rekening te houden met de onderliggende waarden die opspelen zodra een oplossing de tekentafel verlaat. Waar energie-innovaties (gekoppeld aan grootschalige energie-infrastructuur) in het verleden vooral veilig, betaalbaar en betrouwbaar moesten zijn, moeten duurzame energieoplossingen nu aan een veel breder palet van waarden recht doen (ecologisch, landschappelijk, sociaaleconomisch, esthetisch, etc.).

Het is van belang om bij de start van een innovatieproces in de breedte te inventariseren welke waarden van belang zijn en meegenomen moeten worden in het ontwerp van de oplossing.

Deze maatschappelijke, en ontwerpgerichte innovatiebenadering, is waar het MVI-Energie programma een bijdrage aan wil leveren, opdat zo de realiseerbaarheid van energie-innovatie omhoog gaat en de maatschappelijk positieve impact van energie-innovaties, groter wordt.

In 2016 is dit in steigers de gezet. In 2017 heeft MVI-Energie nog meer tempo gemaakt, in samenwerking met de TKI's, topteam, RVO en NWO. In 2018 is de missie van het programma verder aangescherpt naar 'MVI is eind 2019 het nieuwe normaal'. Waar in 2017 het

sociaalinstrumentarium en netwerk van sociaal experts steeds zichtbaarder werd en de etalage van MVI-tools goed gevuld, was 2018 het jaar dat er kruisbestuiving ontstond en dat MVI nog integraler ingevuld werd in de programmeringen van de diverse TKI's.

De highlights van 2018 zijn:

- In 2018 is de MVI-tender (met een omvang van 1 miljoen euro) herschreven – hierin zijn zogenaamde TKI-specifieke 'gestapelde opgaves' gedefinieerd, die op een MVI-wijze dienen te worden gerealiseerd. Bijvoorbeeld: hoe komen we tot een economisch en technisch haalbare realisatie van (ultradiepe) geothermie waarbij tevens sprake is van volledige waarborging of zelfs verbetering van (de veiligheidssituatie) rond waterkwaliteit, positieve – draagvlak creërende betrokkenheid van de lokale gemeenschap bij de besluitvorming omtrent het project en het project zelf en een ervaren verbetering van de landschappelijke (en/of ecologische) kwaliteit op en nabij de plek van het project?
- Eind 2018 zijn alle tenders van de TKI's door het MVI-E team gelezen en er zijn inhoudelijke suggesties gedaan om in de programmering maatschappelijke innovatie vragen beter mee te nemen.
- Er is een criterium toegevoegd aan de beoordeling van alle topsector energie projecten. Naast economische impact wordt een project nu ook beoordeeld op maatschappelijke impact.
- De MVI-Brigade die is opgezet door het MVI-Energie programma, heeft voorwerk gedaan om 2,5 miljoen euro financiering op te halen Europees om te investeren in sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de maatschappelijke aspecten van de regionale energietransitie. Dit geld wordt via een NWO programma uitgezet in 2019.
- Een samenwerking tussen het doorsnijdende programma 'digitalisering', 'systeemintegratie' en het TKI Urban Energy heeft geleid tot een succesvolle strategische verkenning van het vraagstuk hoe een verregaand gedigitaliseerd energiesysteem, democratisch bestuurbaar kan blijven, eerlijk en inclusief. De 60 stakeholders vanuit de hoek van ICT, energiebedrijven, netbeheerders, overheden, prosumers en wetenschappers, die 2,5 dag van hun tijd investeerden in deze verkenning, hebben zichzelf 'de Club van Wageningen' genoemd en fungeren als een maatschappelijke innovatie community, die inzet op zinvolle interventies en pilots om de gemeenschappelijke doelstelling te realiseren.
- Een aantal pilots op maatschappelijke innovatievragen die voor de gehele topsector energie van belang zijn (zoals communicatie van de urgentie van de energietransitie) zijn ofwel afgerond of hebben grote stappen gemaakt.
- Ook liep het MVI-Skills Lab in 2018 wederom met veel succes. Er vonden twee cycli van zes maatschappelijke-innovatie trainingen plaats, die allen goed tot zeer goed zijn beoordeeld.

Human Capital Agenda

Het nieuwe Klimaatakkoord in wording stimuleert fors extra werkgelegenheid. De energietransitie biedt professionals op mbo-, hbo- én wo-niveau volop kansen op een baan. In 2018 heeft PBL berekend dat dit leidt tot een groei van circa 120.000 banen over een periode van 10 jaar gegeven de voorgenomen investeringen in het regeerakkoord. De Topsector Energie verwacht op grote schaal nieuwe competenties nodig te hebben en zet zich in voor betere scholing.

De Topsector Energie focust zich op scholing omdat deze banen van inhoud veranderen en om andere, aanvullende en/of hoger-niveauvaardigheden vragen. Betere kwaliteit, gelijkwaardigheid én toegankelijkheid van scholing is wat de Topsector Energie stimuleert via de Human Capital Agenda (HCA). Zo kunnen meer mensen het passende onderwijs volgen. In 2018 is gestart met het landelijke publiek-private programma De Uitdaging. Tientallen roc's, aoc's, hogescholen en sectoren (bouw, installatie en energie) hebben de handen ineengeslagen voor meer instroom, versnelling scholing naar werk en inhoudelijke vernieuwing. Voor het klimaatakkoord is een van de grootste bottlenecks voldoende goed opgeleide mensen om het werk uit te kunnen voeren en innovaties te realiseren. Landelijke platforms als CAREER (Wind op Zee) en het kennisnetwerk Biobased Economy blijven onverkort doorgaan met een soortgelijke opdracht. In de HC Roadmap van alle topsectoren, werkt de Topsector Energie nauw samen aan het realiseren van learning communities en het doen van onderzoek naar de digitalisering van de arbeidsmarkt.

De Human Capital Agenda fungeert bij uitstek als een netwerkconcept. Het werkt vanuit een agenderende, aanjagende en faciliterende rol met alle relevante partijen en andere topsectoren samen.

1.4 PPS-toeslag

Vanaf 2016 vraagt TKI-Energie de PPS-toeslag aan namens de sub-TKI's. In 2018 heeft de TKI een beschikking ontvangen voor € 15,6 mln aan PPS-toeslag. In onderstaande tabel is aangegeven hoeveel beschikbaar is per programma en hoeveel is ingezet vanaf 2016 tot en met eind 2018.

	Beschikking PPS toeslag 2016-2018	Toegekend door TKI-Energie t/m 31-12-2018	Beschikbaar
TKI Energie & Industrie	16.914.703	12.696.411	4.218.292
TKI Nieuw Gas	15.461.505	5.953.140	9.508.365
TKI Urban Energy	10.831.377	5.633.835	5.197.542
TKI Wind op Zee	2.935.365	-	2.935.365
Totaal	46.142.950	24.283.386	21.859.564

In 2018 is voor een bedrag van € 19,6 mln toegekend aan projecten. Vanaf 2016 is er € 24,3 mln toegekend en is er ultimo 2018 nog een bedrag van € 21,9 mln beschikbaar voor nieuwe projecten. In het eerste kwartaal van 2019 is voor een bedrag van € 2,4 mln euro toegekend.

1.5 Risico's

Er is een aantal risico's met betrekking tot de aanwending van de PPS-toeslageregeling. De grootste risico's zijn:

- De mogelijkheid dat TKI-Energie PPS-toeslag heeft ingezet op projecten dan wel activiteiten die volgens de regeling niet in aanmerking komen (bijv. haalbaarheidsstudies);
- Dat deelnemers in de inzetprojecten verplichtingen niet kunnen nakomen (bijvoorbeeld faillissement, minder kosten gemaakt, geen controleverklaring, niet conform regeling uitgevoerd).

TKI-Energie heeft diverse maatregelen getroffen om deze risico's af te dekken. Zo wordt projecten waarbij twijfel bestaat over de onderzoek categorie ter toetsing aangeboden aan RVO. Ook worden veel projecten in samenwerking met onderzoeksorganisaties gecontracteerd. Deze hebben doorgaans veel ervaring met de PPS-toeslag regeling en zijn betrouwbare partners is het nakomen van verplichtingen. Tevens is in juni 2017 een afspraak gemaakt met EZK/RVO waarin de TKI's comfort wordt geboden inzake de risico's van het niet na kunnen komen van verplichtingen door PPS-toeslagontvangers.

2 Jaarrekening

2.1 Balans per 31 december 2018 (na resultaatbestemming)

(in €)	Ref	31-12-18	31-12-17
Activa			
Financiële vaste activa			
Te vorderen subsidies	2.4.1	33.699.245	26.709.638
		<u>33.699.245</u>	<u>26.709.638</u>
Vlottende activa			
Overige vorderingen	2.4.2	89.483	49.547
Liquide middelen		5.043.351	1.755.030
		<u>5.132.834</u>	<u>1.804.577</u>
Totaal activa		38.832.079	28.514.215
Passiva			
Eigen vermogen			
Reserves	2.4.3	79.287	79.519
Nog toe te kennen PPS-toeslag		21.859.564	25.189.006
		<u>21.938.851</u>	<u>25.268.525</u>
Langlopende schulden			
Uit te keren PPS-toeslag	2.4.4	15.236.399	2.586.901
		<u>15.236.399</u>	<u>2.586.901</u>
Kortlopende schulden			
Schulden aan leveranciers	2.4.5	108.109	40.626
Nog te ontvangen facturen		30.331	25.341
Voorschot bureaunkosten subsidie 2019		750.000	-
Toe te kennen MIT		266.850	219.834
Uit te keren POA subsidie		488.824	360.273
Nog te betalen MIT		12.715	12.715
		<u>1.656.829</u>	<u>658.789</u>
Totaal passiva		38.832.079	28.514.215

2.2 Staat van baten en lasten over 2018

(in €)	Ref	Realisatie 2018	Realisatie 2017
PPS-toeslag			
Beschikking PPS-toeslag		15.607.642	13.918.235
Correctie beschikking 2017		600.000	-
-/- Inzet PPS-toeslag		19.537.084	4.746.302
PPS-toeslag niet ingezet		-3.329.442	9.171.933
Baten			
	2.5.1		
Subsidiebaten		728.150	735.413
Financiële baten		13	179
		728.163	735.592
Lasten			
	2.5.2		
Personeel TKI Bureau		70.176	62.297
Programma managers en adviseurs		504.720	426.100
Communicatie		29.654	52.178
Overige bedrijfslasten		20.695	55.209
Netwerkkosten en innovatiemakelaars		103.150	140.166
		728.395	735.950
Resultaat bureau		-232	-357
Resultaat en PPS-toeslag niet ingezet		-3.329.674	9.171.576

2.3 Algemene toelichting

TKI-Energie is opgericht op 28 december 2015 te Amersfoort met KVK-inschrijving 64826317.

2.3.1 Algemeen

Activiteiten

Naast het administratief faciliteren van de verschillende activiteiten is het voornaamste doel van het TKI-Energie het organiseren van het tot stand komen en onderhouden van een gedeelde strategische visie van de Topsector Energie (TKI's en het Topteam Energie) op de energietransitie en het vergroten van het verdienvermogen van het bedrijfsleven en de Nederlandse economie, Deze strategische visie dient als leidraad voor de programmering van de TKI's binnen de Topsector Energie en kan worden ingebracht in het overheidsbeleid.

2.3.2 Stelselwijzigingen en schattingswijzigingen

Stelselwijziging

Er zijn geen stelselwijzigingen doorgevoerd in 2018.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding van de Stichting TKI-Energie zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

2.3.3 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in euro's. Activa en passiva worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, tenzij een andere waarderingsgrondslag is vermeld.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa betreft nog te ontvangen subsidies op basis van toegezegde bedragen in beschikkingen. De waardering vindt plaats tegen nominale waarde.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten indien materieel. Debiteuren worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens

oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. De vorderingen hebben een looptijd die korter is dan 1 jaar.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Langlopende schulden

De langlopende schulden betreffen ontvangen subsidies die doorbetaald worden aan partners in het project. De langlopende schulden worden gewaardeerd op basis van de nominale waarde. Het totaalbedrag aan schulden zal binnen 5 jaar worden betaald.

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

2.3.4 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

PPS-toeslag

De stichting beoordeelt bij transacties of en in hoeverre bedragen voor derden ontvangen worden. Daarbij worden alle relevante feiten en omstandigheden in aanmerking genomen. Bedragen die de stichting voor eigen rekening ontvangt worden als opbrengst verantwoord. In dit kader wordt verstaan onder eigen rekening dat de stichting bedragen ontvangt voor eigen rekening indien de stichting belangrijke rechten op economische voordelen en belangrijke risico's heeft met betrekking tot de geleverde goederen of diensten. Ten aanzien van de ontvangen gelden vanuit de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, hanteert de stichting het uitgangspunt dat de stichting de verantwoordelijkheid draagt voor de ontvangen subsidie en daarmee ook het risico draagt. Als gevolg van dit uitgangspunt wordt de volledige PPS-toeslag over een jaar als bate verantwoord.

Subsidie voor programma ondersteunende activiteiten

De subsidie voor programma ondersteunende activiteiten (POA) wordt enerzijds ingezet voor dekking van activiteiten van TKI-Energie en anderzijds voor activiteiten van de sub-TKI's. De sub-TKI's zijn deelnemer in deze subsidie. In de jaarrekening van TKI-Energie wordt het deel van de POA subsidie bestemd voor dekking van de activiteiten van TKI-Energie in de omzet verantwoord. Het deel dat wordt doorgezet naar de sub-TKI's wordt verantwoord in de balans.

Baten

Onder de baten worden de aangewende subsidies voor management en kennisverspreiding en de rentebaten van de Stichting verantwoord. De verantwoordelijkheid van de juiste besteding

van de subsidies voor de uitvoering van het onderzoekprogramma ligt bij de diverse partners van de stichting. De Stichting is in deze een 'doorgeefluik', met taken op het gebied van toezicht, beheer en coördinatie.

Lasten

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Financiële baten

De rentebaten worden tijdsevenredig verwerkt.

2.4 Toelichting op de balans

Activa

2.4.1 Financiële vaste activa

De financiële vaste activa bestaat uit de post te vorderen subsidie. Deze is als volgt opgebouwd

(in €)	Ref	31-12-18	31-12-17
Te vorderen subsidie			
	2.4.1		
Stand per 1 januari		26.709.638	16.233.458
Te vorderen subsidie		19.869.522	17.161.535
Ontvangen subsidie		-12.879.915	-6.685.355
Stand per 31 december		33.699.245	26.709.638
Bestaat uit de volgende subsidies			
PPS-toeslag			
Stand per 1 januari		26.385.308	16.017.073
Te vorderen subsidie		16.207.642	13.918.235
Ontvangen subsidie		-9.447.030	-3.550.000
Stand per 31 december		33.145.920	26.385.308
POA subsidie			
Stand per 1 januari		324.330	216.385
Te vorderen subsidie		3.661.880	3.243.300
Ontvangen subsidie		-3.432.885	-3.135.355
Stand per 31 december		553.325	324.330

De post te vorderen subsidie is het totaal bedrag dat beschikt is door RVO aan de TKI-Energie voor de PPS-toeslag en de POA subsidie. De post ontvangen subsidie is het bedrag dat de TKI-Energie heeft ontvangen van RVO in het kader van deze subsidies.

De post te vorderen subsidie is het saldo van de beschikking en de ontvangen bedragen. Voor zowel de toeslag als voor de POA subsidie geldt dat na vaststelling de laatste 10% wordt ontvangen.

Het saldo van de POA subsidie ultimo 2018 bestaat uit de 10% nog te ontvangen subsidie uit 2018 (€ 366.188) en de overgehevelde subsidie vanuit 2017 (€ 187.137).

2.4.2 Vlottende activa

Vlottende activa bestaat uit overige vorderingen en liquide middelen.

(in €)	Ref	31-12-18	31-12-17
Overige vorderingen	2.4.2		
Overige vorderingen		89.483	49.547
		89.483	49.547
Liquide middelen	2.4.2		
Lopende rekening		4.071.266	83.124
Spaarrekening		972.085	1.671.906
		5.043.351	1.755.030

De post overige vorderingen bestaat uit een vordering op een penvoerder van het PPS-toeslag project RMF dat gecancelled is (€ 72.530), een vordering voor additionele kosten van de programmamanager Systeem Integratie die reeds bij RVO in rekening waren gebracht (€ 16.940) en de rente-inkomsten uit 2018 (€ 13).

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de stichting.

Passiva

2.4.3 Eigen vermogen

(in €)	Ref	31-12-18	31-12-17
Eigen vermogen	2.4.3		
Overige reserves		79.287	79.519
Nog toe te kennen PPS-toeslag		21.859.564	25.189.006
		21.938.851	25.268.525
Overige reserves			
Stand per 1 januari		79.519	79.876
Bij resultaat boekjaar		-232	-357
		79.287	79.519

De overige reserves staan vrij ter beschikking van de stichting. Het zal worden ingezet ter dekking van onvoorziene uitgaven en niet-subsidiabele stichtingskosten.

De bestemmingsreserves betreft de nog toe te kennen PPS-toeslag en is als volgt opgebouwd.

(in €)	Ref	Cumulatief	31-12-18	31-12-17
<i>PPS-toeslag 2016</i>				
Stand per 1 januari			11.270.771	16.017.073
Beschikking	16.017.073		-	-
Af Toekenning	13.064.199		8.317.897	4.746.302
Stand per 31 december		2.952.874	2.952.874	11.270.771
<i>PPS-toeslag 2017</i>				
Stand per 1 januari			13.918.235	-
Beschikking	14.518.235		600.000	13.918.235
Af Toekenning	11.219.187		11.219.187	-
Stand per 31 december		3.299.048	3.299.048	13.918.235
<i>PPS-toeslag 2018</i>				
Stand per 1 januari			-	-
Beschikking	15.607.642		15.607.642	-
Af Toekenning	-		-	-
Stand per 31 december		15.607.642	15.607.642	-
<i>Totaal</i>				
Stand per 1 januari			25.189.006	16.017.073

(in €)	Ref	Cumulatief	31-12-18	31-12-17
Beschikking		46.142.950	16.207.642	13.918.235
Af Toekenning		24.283.386	19.537.084	4.746.302
Totaal nog toe te kennen PPS- toeslag		21.859.564	21.859.564	25.189.006

Over 2018 bedraagt de PPS-toeslag € 15,6 mln. De totale aangevraagde toeslag vanaf 2016 is € 46,1 mln. Ultimo 2018 is hiervan € 24,1 mln toegekend en resteert nog een bedrag van € 21,9 mln.

De nog toe te kennen toeslag wordt toegevoegd aan het bestemmingsfonds.

2.4.4 Langlopende schulden

De langlopende schulden hebben betrekken op de uit te keren PPS-toeslag. Dit is het saldo van de toegekende bedragen en de reeds uitgekeerde bedragen.

(in €)	Ref	31-12-18	31-12-17
Langlopende schulden	2.4.4		
Uit te keren PPS-toeslag		15.236.399	2.586.901
		15.236.399	2.586.901
Uit te keren PPS-toeslag			
<i>PPS-toeslag 2016 projecten</i>			
Stand per 1 januari		2.586.901	-
Toegekend incl. mutaties		8.317.897	4.746.302
Af uitbetaling		2.804.731	2.159.401
Stand per 31 december		8.100.067	2.586.901
<i>PPS-toeslag 2017 projecten</i>			
Stand per 1 januari		-	-
Toegekend incl. mutaties		11.219.187	-
Af uitbetaling		4.082.855	-
Stand per 31 december		7.136.332	-
Totaal nog uit te betalen PPS-toeslag		15.236.399	2.586.901

In 2018 is een groot bedrag aan PPS-toeslag toegekend aan nieuwe projecten. De eerste voorschotten zijn uitgekeerd. Aangezien het merendeel van de projecten een looptijd van 2 tot 4

jaar heeft is de bevoorschotting nog zeer beperkt, waardoor het nog uit te keren bedrag aan PPS-toeslag is gestegen.

2.4.5 Kortlopende schulden

(in €)	Ref	31-12-18	31-12-17
Kortlopende schulden	2.4.5		
Schulden aan leveranciers		108.109	40.626
Nog te ontvangen facturen		30.331	25.341
Voorschot POA subsidie 2019		750.000	-
Toe te kennen MIT subsidie		266.850	219.834
Uit te keren POA subsidie		488.824	360.273
Uit te keren MIT		12.715	12.716
		1.656.829	658.790
Toe te kennen MIT subsidie			
Stand per 1 januari		219.834	180.000
Ontvangen MIT		200.000	180.000
Af Inzet		-103.150	-140.166
Af Terugbetaald aan RVO		-49.834	-
Stand per 31 december		266.850	219.834
Uit te keren POA subsidie			
Stand per 1 januari		360.273	199.987
Toegekend incl. mutaties		3.036.880	2.696.991
Af uitbetaling		2.908.329	2.536.705
Stand per 31 december		488.824	360.273

De post schulden aan leveranciers bestaat uit de volgende posten:

- Green Bridges werkzaamheden apr.-nov.2018; € 63.223
- Leyton Technologies werkzaamheden sep.-dec.2018; € 20.691
- Menno Mulder fotografie: € 12.131
- Vrije Stijl template ontwikkeling; € 5.990
- Stichting Duurzaam Energiekantoor zaalhuur 2018: € 2.977
- STAFWERK werkzaamheden dec.2018: € 2.474
- HLB Blömer diverse controlewerkzaamheden: € 558
- The Colour Kitchen at Work lunchkosten bestuur dec.2018: € 66

Begin 2019 zijn deze facturen betaald.

De post Nog te ontvangen facturen bestaat uit de volgende posten:

- Baat Nemes werkzaamheden dec.2018; € 10.487
- Green Bridges werkzaamheden dec.2018: € 5.808
- Accountant; € 14.000
- Bankkosten Q4-2018: € 36

De post voorschot POA betreft de bevoorschotting van de POA 2019. Deze is ontvangen in december 2018.

De MIT-subsidie 2017/2018 voor Netwerkactiviteiten en Innovatiemakelaars is afgerond en vastgesteld. Van de subsidie voor Innovatie Makelaars is slechts € 3.150 benut. Het resterende bedrag (€ 96.850) wordt in 2019 terugbetaald aan RVO. De subsidie voor Netwerkactiviteiten is volledig benut. In 2018 is het niet benutte deel van de MIT-subsidie voor innovatiemakelaars 2016/2017 terugbetaald aan RVO (€ 49.834).

De MIT-subsidie 2018/2019 is nog niet volledig toegekend. Voor Innovatiemakelaars wordt gezocht naar manieren om deze subsidie beter te kunnen inzetten.

Een deel van de nog uit te betalen bureaunkosten moet nog worden toegekend aan de sub-TKI's, het merendeel echter is toegekend en zal worden uitbetaald zodra de laatste 10% is ontvangen.

Het bedrag opgenomen onder uit te keren MIT betreft een verrekening van de MIT 2016/2017 voor Netwerkactiviteiten tussen de sub-TKI's. Dit bedrag is begin 2019 uitbetaald.

2.5 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Subsidieverstrekingen

Per balansdatum zijn door RVO aan TKI-Energie de volgende subsidies toegekend:

- TKI toeslag 2016 (TKI1621), omvang € 16.017.073, looptijd van 13-05-2016 tot en met 15 december 2021;
- PPS toeslag 2017 (TKI1721), omvang € 14.518.235, looptijd van 30 mei 2017 tot en met 22 november 2022;
- PPS toeslag 2018 (TKI1821), omvang 15.607.642 €, looptijd van 30 mei 2018 tot en met 12 november 2023.

2.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

Het resultaat van TKI-Energie bestaat uit twee delen, namelijk het saldo van beschikking en toekenning PPS-toeslag en de subsidie en kosten van de activiteiten van het bureau.

Het resultaat wordt met name bepaald door de mutaties in de PPS-toeslag. Het resultaat op de bureaunkosten is doorgaans nihil.

2.6.1 PPS-toeslag

In 2018 is een € 19,5 M PPS toeslag toegekend aan nieuwe projecten. Dit is een stijging van € 14,8 M ten opzichte van 2017, in 2017 is het proces van toekenning gestart en in 2018 is dit goed op gang gekomen. De toekenning in 2018 betreft zowel de toeslagjaren 2016, 2017 en 2018. Het totale bedrag aan toekenning is hoger dan de beschikking die is ontvangen over 2018. Hierdoor is het resultaat van TKI-Energie in 2018 negatief.

(in €)	Ref	Realisatie 2018	Realisatie 2017
PPS-toeslag			
Beschikking PPS-toeslag		15.607.642	13.918.235
Correctie beschikking 2017		600.000	-
-/- Toekenning PPS-toeslag		19.537.084	4.746.302
Toe te kennen PPS-toeslag		-3.329.442	9.171.933

2.6.2 Baten

(in €)	Ref	Realisatie 2018	Realisatie 2017
Baten	2.5.1		
Subsidiebaten		625.000	595.247
Financiële baten		13	179
		625.013	595.426
Subsidiebaten			
POA subsidie		625.000	595.247
MIT subsidie		-	-
		625.000	595.247

De baten voor TKI-Energie bestaan voornamelijk uit de POA subsidie voor financiering van de bureaunkosten (€ 625.000). De MIT subsidie wordt uitgekeerd aan uitvoerders van de innovatiemakelaars activiteiten of netwerkactiviteiten. Het overige deel van de omzet bestaat uit rentebaten.

2.6.3 Lasten

De totale kosten van TKI-Energie zijn 728K€, een daling van 8 K ten opzichte van 2017.

(in €)	Ref	Realisatie 2018	Realisatie 2017
Lasten	2.5.2		
Personeel TKI Bureau		70.176	62.297
Programma managers en adviseurs		504.720	426.100
Communicatie		29.654	52.178
Overige bedrijfslasten		20.695	55.208
Netwerkactiviteiten en innovatiemakelaars		103.150	140.166
		728.395	735.949

De kosten bestaan grotendeels uit kosten voor inhuur van programmamanagers en adviseurs. De kosten voor personeel TKI Bureau betreffen kosten van administratie en control werkzaamheden. De bestuurders ontvangen geen vergoeding voor de werkzaamheden vanuit de TKI-Energie.

De kosten voor de programmamanagers van Systeemintegratie, Maatschappelijk Verantwoord Innoveren en Human Capital Agenda zijn op het niveau van 2017 gebleven. In 2018 is het programmamanagement voor digitalisering uitgebreid met een tweede programmamanager. Hiermee komen de kosten van digitalisering op hetzelfde niveau als de kosten van de andere doorsnijdende thema's.

Er zijn advieskosten gemaakt in het kader van de aanstelling van een kwartiermaker samenwerking cross-sectorale big data uitdagingen energie en water, en voor het voorzitterschap van de Taakgroep Power-to-Heat ten behoeve van het Klimaatakkoord (tafel Elektriciteit en tafel Industrie).

De kosten netwerkactiviteiten en innovatiemakelaars betreft de inzet van de MIT subsidie. De subsidie voor netwerkactiviteiten is volledig ingezet (100K€), van de subsidie voor innovatiemakelaars is slechts 3.150€ ingezet. Dit is een daling van 37K€ ten opzichte van vorige jaar.

In de tabel hieronder is een specificatie van de programmamanagers en adviseurskosten opgenomen.

(in €)	Ref	Realisatie 2018	Realisatie 2017
Programma managers en adviseurs	2.5.2		
Systeemintegratie		108.900	139.150
Maatschappelijk Verantwoord Innoveren		106.904	108.900
Human Capital Agenda		141.750	141.750
Digitalisering		127.050	36.300

Overig	20.116	-
	504.720	426.100

Personeel

De Stichting heeft geen werknemers.

Bezoldiging topfunctionarissen

De leden van het Bestuur en Raad van Toezicht ontvangen geen bezoldiging.

Voorstel bestemming resultaat

Voorgesteld wordt het negatieve resultaat van € 3.329.674 voor een bedrag van € 232 ten laste van de overige reserves te brengen. Het overige deel heeft betrekking op de PPS-toeslag en is in mindering gebracht op de bestemmingsfonds. Dit voorstel is reeds in de jaarrekening verwerkt.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Voor 2019 zijn subsidies toegezegd die voldoende zijn om de exploitatielasten van het TKI-bureau te dekken. Er zijn geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum.

WNT-verantwoording 2018 stichting TKI-Energie

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op de stichting TKI-Energie. Het voor de stichting TKI-Energie toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2018 € 189.000 (2017: € 181.000).

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling

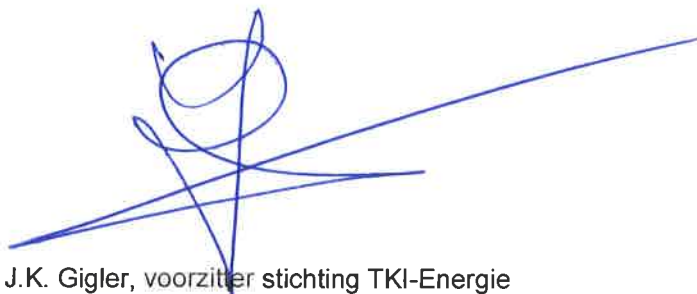
bedragen x € 1	J. Gigler	B. Meijer	T.P. Bokhoven	M. Kirch	P. Alderliesten	E. van Zuijlen
Functiegegevens	Voorzitter	Secretaris	Penning meester	Penning meester	Lid	Secretaris
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12	01/07 - 31/12	01/01 - 05/03	05/03- 31/12	01/01 - 31/12	N.v.t.
Bezoldiging						
Bezoldiging	0	0	0	0	0	N.v.t.
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	-	-	-	-	-	N.v.t.
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	0	0	0	0	0	N.v.t.
						N.v.t.
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2017						
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 - 31/12	01/07 - 31/12	01/01 - 31/12	Nv.t.	01/01 - 31/12	01/01 - 30/06
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0	N.v.t.	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging 2017	0	0	0	N.v.t.	0	0

1b. Topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.700 of minder

Naam topfunctionaris	Functie
P. Herder	Lid Raad van Toezicht
R. Verbree	Lid Raad van Toezicht
M. Janssen	Lid Raad van Toezicht

2. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

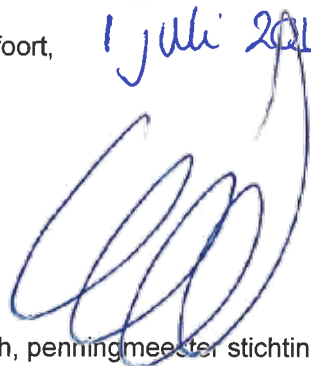
Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2018 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

J.K. Gigler, voorzitter stichting TKI-Energie

Amersfoort,

1 juli 2019

M. Kirch, penningmeester stichting TKI-Energie

Amersfoort, 8-7-2019

3 Overige gegevens

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Bestuur van Stichting TKI-Energie
Groen van Prinstererlaan 37
3818 JN AMERSFOORT

A. Verklaring over de in financieel jaarrapport opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting TKI-Energie te Amersfoort gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting TKI-Energie op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2018 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting TKI-Energie zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

ONDERNEMEND, NET ALS U

HLB Blömer Krijtwal 1, 3432 ZT Nieuwegein, Postbus 5, 3430 AA Nieuwegein

T +31 (0)30 605 85 11 E info@hlb-blomer.nl www.hlb-blomer.nl

KvK 30 128 316 BTW NL 8044 21 559 B01 IBAN NL56 INGB 0678 8675 77

HLB Blömer is a member of HLB International, the global advisory and accounting network.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het financieel jaarrapport opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de bepalingen van en krachtens de WNT alsmede de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en de bepalingen van en krachtens de WNT.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en toezichthoudend orgaan voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de algemeen aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten

wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Nieuwegein, 17 juni 2019

HLB Blömer accountants en adviseurs B.V.

P.W.J. van Dalen – van Balen MSc RA

Bijlage 1 Inzet projecten TKI-Energie

PPS toeslag jaar	Jaar van toekenning	Projectnaam	Partner/ Penvoerder	Sub-TKI	Subsidie
2016	2017	BEACON	TNO (vh ECN)	UE	360.660
2016	2017	Envision	TNO	UE	303.434
2016	2017	OfficeComfort	TNO	UE	199.243
2016	2017	Be Aware	TNO	UE	301.325
2016	2018	Kleinverbruik en Programmaverantwoordelijkheid (KVPV)	UU	UE	158.134
2016	2018	Intelligente sturing van zonwering voor optimale gebouwprestaties (ISZ)	TU/e	UE	100.000
2016	2018	Dynamo	TNO (vh ECN)	UE	145.434
2016	2018	Heatflex	TU/e	UE	132.226
2016	2018	University Campus Operating as a self-regulated network (Unicorn)	TU/e	UE	93.448
2016	2018	Flexgrid	TU Delft	UE	212.892
2017	2018	Flexgrid	TU Delft	UE	67.108
2016	2018	SIMULAAD	Hogeschool van Amsterdam	UE	73.060
2016	2018	POP-Art	TNO (ECN)	UE	398.606
2016	2018	Inno-DSS	Universiteit Twente	UE	350.000
2016	2018	B-DER	Universiteit Utrecht	UE	233.000
2017	2018	Efficiënte kookapparatuur	TNO	UE	150.000
2017	2018	DOSE	TU/e	UE	150.000
2017	2018	Bright	TNO	UE	904.288
2017	2018	CCO-Proto	TNO	UE	304.113
2017	2018	Gasloos ziekenhuis	TNO	UE	297.212
2017	2018	Stirling Heatpump	Universiteit Twente	UE	186.170
2017	2018	Mondaine PoC	TNO	UE	142.871
2017	2018	Toekomstbestendige warmtenetten	TNO	UE	149.860
2017	2018	RenoTrans	TNO	UE	220.751
2016	2017	Responsible decision-making on gas	RUG (via NWO)	Gas	500.000
2016	2017	Computational Science for Energy Research	NWO-I	Gas	1.242.500
2016	2017	Carbfrac	TNO (TUD/TU/e)	Gas	507.000
2017	2018	Computational Science for Energy Research	NWO-I	Gas	1.340.000
2016	2018	Conversion of CO2 from biogas to dimethyl ether (BIODIME)	TNO/ECN	Gas	229.503
2016	2018	Basic Oxygen Furnace Gas to Urea	TNO/ECN	Gas	72.402

PPS toeslag jaar	Jaar van toekenning	Projectnaam	Partner/ Penvoerder	Sub-TKI	Subsidie
2016	2018	Rise and Fall: the role of thermal uplift in the formation of Jurassic basins in the Dutch subsurface	UU	Gas	251.789
2016	2018	Tectonics Models II: the Dutch Central Graben and its margins	UU	Gas	273.211
2017	2018	FRESCO	TU Delft	Gas	320.333
2016	2018	Encapsulation of bentonite pellets for controlled downhole placement and sealing (Bentonite)	TNO	Gas	58.824
2016	2018	Wireline Well Barrier Dissolution (Well BD)	TNO	Gas	133.333
2016	2018	A framework for the assessment of ductile shales for wellbore sealing and abandonment (Shale Assessment)	TNO	Gas	24.510
2016	2018	Rock salt stimulation feasibility for well abandonment (Rocksalt Stim)	TNO	Gas	115.196
2016	2018	DNA2Explore	Biodentify BV	Gas	140.000
2016	2018	Automated detection of production anomalies – Application of data analytics and (semi-)supervised learning techniques to gas production data	TNO	Gas	98.039
2016	2018	Well Dynamics	TNO	Gas	446.500
2016	2017	Inspec	ISPT	E&I	284.000
2016	2017	RMZD	ISPT	E&I	1.018.366
2016	2018	Regeneration of Deep Eutetic Solvents and valorisation of the fractionated components	ISPT	E&I	267.240
2016	2018	Waste to Taste	ISPT	E&I	473.560
2017	2018	Waste to Taste	ISPT	E&I	200.000
2016	2018	Reduction of energy use by novel process routes for food	ISPT	E&I	1.884.996
2017	2018	Reduction of energy use by novel process routes for food	ISPT	E&I	248.604
2016	2018	Scale-up of the Plantics-GX Bioresin Production Process to Generate Safe, Strong, and High Impact Circular Binder Applications	ISPT	E&I	1.086.400
2016	2018	Netwerkactiviteiten	ISPT	E&I	60.591
2016	2018	GigaWatt Scale part 1	ISPT	E&I	586.173
2017	2018	Steel to Chemicals	ISPT	E&I	4.720.481
2017	2018	MegaWatt Test Centre	ISPT	E&I	1.866.000
2016	2018	Rocksalt	UU	Gas	200.000
Total					24.283.386

Adres

Groen van Prinstererlaan 37
3818 JN Amersfoort

www.topsectorenergie.nl
